

ПРАВОВА ПРИРОДА ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ: ПРОБЛЕМА ВИЗНАЧЕННЯ ПРАВОСУБ'ЄКТНОСТІ ТА ЮРИДИЧНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

LEGAL NATURE OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE: THE PROBLEM OF DETERMINING LEGAL PERSONALITY AND LEGAL LIABILITY

Кобко-Одарій В.С., к.ю.н.,
доцент кафедри загальної теорії права та держави
Національний університет «Одеська юридична академія»

Стаття присвячена визначенню правової сутності штучного інтелекту та виробленні єдиного підходу до встановлення можливої правосуб'єктності, а також юридичної відповідальності штучного інтелекту. Аналіз показав, що наразі не розроблено нормативного та єдиного визначення поняття «штучний інтелект» та має місце проблема визнання його суб'єктом права. Автор стверджує, що тільки розв'язавши вищевказані питання, можна сформувати модель правового регулювання, що містить низку правовідносин за участю штучного інтелекту і покладенням на нього юридичної відповідальності. Оптимальним вбачається наділення штучного інтелекту обмеженою правосуб'єктністю (шляхом застосування юридичної фікції), обов'язком нести відповідальність за заподіяну шкоду і негативні наслідки.

Теоретична і практична значущість дослідження зумовлена відсутністю на сьогодні можливості застосування до відносин за участю штучного інтелекту правових норм і правил, що враховують їхню сутність. Основні положення та висновки дослідження можуть бути використані для вдосконалення механізмів правового регулювання штучного інтелекту.

Розглядаючи чинні закономірності розвитку сучасного суспільства, можна констатувати значне збільшення сфер діяльності, в яких застосовується штучний інтелект (ШІ). При цьому очевидно, що виконуючі багатогранні завдання, делеговані людьми, ШІ самостійно включається в суспільні відносини, стаючи найчастіше їхньою невід'ємною частиною.

Крім того, нині ШІ починає перевершувати людину за багатьма параметрами, наприклад, перемагає людей в авіаційних симуляторах, а особливо в повітряному бою; автомобілі, оснащені системами ШІ, позбавлені правового нігілізму, необізнаності про зміни законодавства, суб'єктивних помилок в управлінні; завдяки алгоритмам ШІ, які самонавчаються, може істотно підвищитися якість медичного обслуговування незалежно від наявності транспортних комунікацій, інфраструктури, віддаленості хворого та його матеріального стану.

Ключові слова: право, штучний інтелект, діджиталізація, ІТ-право, інформаційні технології, правосуб'єктність, правосуб'єктність штучного інтелекту, юридична відповідальність, юридична відповідальність штучного інтелекту, роботизована машина, електронна особа.

The article is devoted to defining the legal essence of artificial intelligence and developing a unified approach to establishing the possible legal personality and legal liability of artificial intelligence. The author analyses the available scientific literature and the regulatory framework in the field of legal regulation of artificial intelligence. The methodological basis of the study is a combination of methods of scientific knowledge, including abstract and logical, correlation analysis and comparison.

The analysis has shown that currently there is no definition of the concept of «artificial intelligence», and there is a problem of its recognition as a subject of law. The authors argue that only by resolving the above issues can a model of legal regulation be formed which includes a number of legal relations involving artificial intelligence and imposing legal liability on it. The best solution would be to provide artificial intelligence with limited legal personality (through the use of a legal fiction) and the obligation to bear responsibility for the damage caused and negative consequences.

The theoretical and practical significance of the study is due to the current lack of possibility to apply legal norms and rules which take into account their essence to relations involving artificial intelligence. The main provisions and conclusions of the study can be used to improve the mechanisms of legal regulation of artificial intelligence.

Considering the current patterns of development of modern society, we can note a significant increase in the areas of activity in which artificial intelligence (AI) is used. It is obvious that by performing multifaceted tasks delegated by people, AI is independently involved in social relations, often becoming their integral part.

In addition, AI is now beginning to surpass humans in many respects, for example, it beats humans in flight simulators, especially in air combat; cars equipped with AI systems are free from legal nihilism, ignorance of changes in legislation, and subjective driving errors; self-learning AI algorithms can significantly improve the quality of medical care, regardless of the availability of transport communications, infrastructure, patient remoteness, and financial status.

Key words: law, artificial intelligence, digitalisation, IT law, information technology, legal personality, legal personality of artificial intelligence, legal liability, legal liability of artificial intelligence, robotic machine, electronic person.

Багатогранність застосування штучного інтелекту обумовлює його міждисциплінарний характер. Це призводить до залучення фахівців з різних галузей знань до теоретичних досліджень у цій сфері. Значний внесок у розробку та аналіз особливостей розвитку та впливу штучного інтелекту зробили такі вчені як: Г. Андрощук, М. Антохова, О. Баранов, В. Брижко В. Загарчук, М. Карчевський, О. Клим, С. Легомінова, Н. Савінова, М. Стефанчук, С. Харитонов та інші. Водночас, комплексність впливу штучного інтелекту на усі сфери життя суспільства та висока динамічність його розвитку і впровадження потребує подальших наукових досліджень. Незважаючи на значні досягнення, питання впливу штучного інтелекту на суспільство залишаються актуальними і потребують глибокого наукового аналізу з огляду на постійну еволюцію технологій.

Метою наукової роботи є дослідження правосуб'єктності та юридичної відповідальності штучного інтелекту.

На сучасному етапі розвиток науково-технічної революції з цифровізацією різних сфер діяльності входить

у нове русло. Цифрові технології зробили величезний стрибок уперед за рахунок розробок у галузі штучного інтелекту (далі – ШІ). Потенціал використання ШІ в низці галузей людської діяльності досить високий, але з правового погляду його вивчення є недостатнім.

Швидкі темпи розвитку та розширення сфер застосування штучного інтелекту вказують на його майбутнє домінування в усіх галузях, де людська продуктивність обмежена когнітивними можливостями. При наявності системних когнітивних обмежень, що суттєво негативно впливають на результативність виконання соціальних або виробничих функцій, актуальним стає питання про оптимізацію процесів за допомогою технологій штучного інтелекту, аж до повної заміни людської діяльності. Які приходять на допомогу людині. Але, нормативно-правове регулювання процесів створення і застосування ШІ є сьогодні найважливішим елементом цифрової діяльності в усіх сферах життя людини, які на жаль, не врегульовані на законодавчому рівні.

Але, справедливості заради слід вказати, що національне законодавство України визначило розвиток техно-

логій штучного інтелекту як один з пріоритетних напрямів науково-технічної діяльності. Будучи членом Спеціальної комісії з питань штучного інтелекту Ради Європи, Україна активно інтегрується у міжнародний науковий дискурс, приєднавшись у жовтні 2019 року до Рекомендацій ОЕСР щодо штучного інтелекту (OECD/LEGAL/0449).

Протягом останніх кількох років ми можемо спостерігати спроби державного регулювання ШІ як в Україні, так і в інших країнах. Сьогодні загальноприйнято, що в практиці застосування ШІ відсутні належні міжнародно-правова та національна нормативні засади. Питання застосування та використання ШІ частково регулюються у Федеративній Республіці Німеччини, Республіці Кореї, Французькій Республіці. Поняття «штучний інтелект» включено до деяких нормативних актів стратегічного характеру, проте питання правового регулювання під час використання ШІ перебувають усе ще на стадії розв'язання, тоді як упровадження ШІ в життєдіяльність людини відбувається активними темпами (це стосується безпілотних літальних апаратів, прогнозування діагнозу хворих, активне впровадження в роботу судової системи та ін.).

Правосуб'єктність ШІ необхідно визначати з урахуванням всебічного аналізу цього явища. Згідно з історично першим визначенням, ще в 1956 році на Дартмутській конференції, Джоном Маккарті (John McCarthy) було запропоновано наступне визначення: штучний інтелект – це наука і техніка створення інтелектуальних машин, особливо інтелектуальних комп'ютерних програм [1]. Відомо інше визначення дефініції: штучний інтелект – це розробка агентів, які є гнучкими і здатними адаптуватися до різних ситуацій, які раніше не були відомі і не вивчалися через досвід, досягаючи мети, яка недоступна для традиційних комп'ютерних систем [2].

На думку одних українських дослідників, ШІ – «це технологія, яка дозволяє комп'ютерним системам виконувати завдання, які зазвичай потребують людської інтелектуальної діяльності, такі як розпізнавання мови, розуміння текстів, аналіз даних та прийняття рішень» [3, с. 301], а інші вважають, що «ШІ трактується як комп'ютерні системи, здатні не лише виконувати певні завдання за задалегідь заданим алгоритмом, а й вирішують творчі завдання на основі аналізу значної за обсягом різноманітної інформації та імітують процеси мислення людини» [4, с. 6].

Погоджуємось із думкою дослідника Баранова О.А., що «місія штучного інтелекту – це створення певних умов для значного підвищення ефективності всієї соціальної та виробничої діяльності у суспільстві шляхом забезпечення незалежності процесу прийняття якісних (оптимальних) рішень від негативного впливу людського фактору» [5, с. 33].

Звернемо увагу, що в праві таки є невеличке пояснення що ж таке ШІ. Так в Концепції розвитку штучного інтелекту в Україні схваленого розпорядженням Кабінету Міністрів України від 9 вересня 2020 року № 1133 зазначено, що штучний інтелект – організована сукупність інформаційних технологій, із застосуванням якої можливо виконувати складні комплексні завдання шляхом використання системи наукових методів досліджень і алгоритмів обробки інформації, отриманої або самостійно створеної під час роботи, а також створювати та використовувати власні бази знань, моделі прийняття рішень, алгоритми роботи з інформацією та визначати способи досягнення поставлених завдань [6].

Якщо говорити про відповідальність ШІ, рівень дискусії тут буде надзвичайно високим. Але превалуючою думкою є те, що заходи юридичної відповідальності просто не застосовні до нього. Так, Г. Халлеві щодо питання можливості притягнути ШІ до кримінальної відповідальності писав, що на перше місце тут має бути поставлено суб'єктивний бік правопорушення, якого в ШІ немає і бути

не може з тієї причини, що останній не може усвідомлювати наслідки своїх шкідливих дій [7, с. 32].

Важливим також є висловлювання головного виконавчого директора Інституту штучного інтелекту (AI2). Місія Інституту штучного інтелекту (AI2) полягає в тому, щоб зробити свій внесок у розвиток людства за допомогою високоефективних досліджень і розробок у галузі штучного інтелекту.

На думку О. Етціоні, директора інституту ШІ ім. Аллена, Вашингтон, – ШІ як автономна система має бути підпорядкована «повному спектру законів, які застосовуються до її людського оператора». Розглянуте правило має бути застосовне до приватних, корпоративних і державних систем, при цьому універсалізації потребують і норми міжнародного права, щоб у людини не було можливості стверджувати, що «автономна система зробила те, чого вона не могла зрозуміти або передбачити» [8].

Таким чином, дослідники надають особливого значення відповідальності творця за незаконну поведінку ШІ. Тут важливим є наступний момент: автономна система, вступаючи в спілкування, повинна інформувати опонента, що вона не є людиною, оскільки зі зростанням і ускладненням можливостей програм-ботів людям необхідно вчасно ідентифікувати системи, наділені ШІ.

В українських правознавців зазначений вище підхід також отримав визнання. Так, у нашій країні відповідальність за неправомірні наслідки функціонування промислових роботів повністю лежить на їхніх власниках, виробниках або операторах [9, с. 110]. Подібне положення включають і рекомендації Парламентської асамблеї Ради Європи, де зазначено, що людина відповідає за дії ШІ без урахування обставин події, при цьому не мають правового значення посилання на незалежність ухвалених юнітами ШІ рішень [10]. З урахуванням вищезазначеного, міжнародне право має виконувати роль координатора розвитку правового регулювання, що повинно спричинити розробку керівних принципів і заповнити правові прогалини в розглянутій галузі.

Необхідно сказати, що ускладнення, децентралізація, автономізація технологій ШІ створюють низку проблем для людини, яка здійснює контроль над такими технологіями: людина, навіть та, що керує системою ШІ, не завжди здатна повністю контролювати всі дії та реакції системи, а тим паче передбачити її поведінку. Подібна ситуація, відповідно, потребує вироблення єдиного підходу до визначення можливої правосуб'єктності, а також юридичної відповідальності ШІ. Ігнорувати дану ситуацію вже не видається можливим, оскільки ШІ реально стає матеріалізованим, володіє здатністю до аналізу і складання поведінкового алгоритму, а, отже, має бути регламентована з позиції права.

У літературі зазначено низку юридичних аспектів використання ШІ. Так, не розроблено єдиної юридичної дефініції цього поняття, і це виступає стримувальним фактором у розв'язанні різноманітних юридичних питань щодо визначення правосуб'єктності ШІ, відповідальності за шкоду, заподіяну в процесі її застосування, використання, технічних регламентів роботи ШІ.

Має місце також проблема визнання ШІ суб'єктом права. Тут пропонується 2 варіанти: розуміти ШІ як технічний засіб, що має правовий режим речі, або позиціонувати ШІ як «електронну особу» аналогічно до поняття «юридична особа». На нашу думку, і перша, і друга наукові позиції мають низку недоліків, оскільки у розглядуваної категорії відсутня здатність до мислення та прийняття самостійних рішень, і повністю уподібнитися людині вона не може.

Так, Європейський парламент ініціював дискусію щодо надання роботам нового правового статусу, запропонувавши концепцію «електронної особистості». Проект резолюції передбачає наділення роботів специфічними

правами та обов'язками, що має на меті створити чітку правову основу для їх функціонування в суспільстві та регулювати взаємодію між людьми та роботами. Актуальність дослідження полягає в необхідності визначення суб'єкта відповідальності за дії штучного інтелекту в умовах дедалі більшої автономії останнього. Особливо гостро це питання постає у випадках програмного забезпечення з відкритим кодом та систем штучного інтелекту, здатних до самонавчання та прийняття самостійних рішень. Визначення суб'єкта відповідальності в таких умовах ускладнюється відсутністю чітко визначеного творця або власника інтелектуальної власності на штучний інтелект.

Лише вирішивши вищевказане питання, можна сформулювати модель правового регулювання, що включає низку правовідносин за участю ШІ та покладання на неї юридичної відповідальності. Однак загальновідомо, що суб'єкту права необхідно володіти волею, але при цьому також безперечним є той факт, що такої здатності у ШІ немає. Усе сказане дає змогу трактувати правосуб'єктність ШІ як фікцію. Однак не позбавлена актуальності проблема відповідальності за шкоду, заподіяну таким ШІ. Відповідальним за таку шкоду, як вважають правознавці, може виступати:

- володар прав на пристрій, оснащений ШІ;
- розробник програмного забезпечення;
- оператор, який обслуговує ШІ.

Цікавим є такий факт: ШІ досить активно проявляє себе в юридичній професії. Так, відповідно до алгоритму, він здатний до виконання низки типових юридичних дій: укладання угод, підготовки позовних заяв тощо. Незважаючи на те, що ШІ поки що нездатний вирішувати нестандартні ситуації через відсутність у нього певних особистісних характеристик, ШІ може сформулювати, а також застосувати принципи права. Дослідники зі США провели аналіз рішень ЄСПЛ ШІ і дійшли висновку, що він має здатність передбачати рішення судів.

На міжнародному рівні спроби правового регулювання статусу ШІ знайшли своє відображення в Резолюції щодо правового статусу ШІ, ухваленій у 2017 р. Європейським парламентом. У документі відображено загальні положення, що висвітлюють міру та ступінь юридичної відповідальності за шкоду, яку заподіює ШІ. Наприклад, п. АС резолюції включає питання про те, наскільки необхідно визначити правову природу роботи, і якою мірою вона відповідає правовим поняттям [11].

П. АГ резолюції включає інформацію про нестачу стандартних правил несення юридичної відповідальності виробником роботи, якщо робот може самостійно приймати рішення. Аналогічний висновок міститься і в п. АГ резолюції стосовно договірної відповідальності у разі наділення роботи можливістю самостійного вибору контрагента, обговорення умов договору та його укладення [11].

У літературі існує думка, що ШІ слід віднести не до суб'єктів, а до квазі-суб'єктів права. Так, деякі зарубіжні вчені ШІ вважають, а також роботизовані автоматизовані автоматичні системи не здатні бути суб'єктами права. Вони не володіють волею в правовому сенсі, не мають власних інтересів, не можуть формувати суб'єктне ставлення до скоєних діянь, нести юридичну відповідальність через відсутність почуття провини. До одного з критеріїв дослідники відносять потенційну або ж реальну можливість реалізувати суб'єктивні права та юридичні обов'язки, а також вчиняти правомірні та протиправні вчинки. Вони оперують ст. 29 Міжнародної модельної конвенції про робототехніку «Роботи як суб'єкти права», де сформульоване положення про те, що роботи можуть вступати в цивільний оборот як самостійні особи, що передбачає певний ступінь їхньої автономії та здатність набувати суб'єктивних прав і юридичних обов'язків. Причина цього в тому, що останнє, на відміну від фізичної особи, виступає як похідний суб'єкт права, юридична конструкція, створена за допомогою правової думки [12].

У визначенні правосуб'єктності ШІ також важливим є й особистісний аспект. Ми підтримуємо точку зору тих науковців, які зазначають, що роботи чи машини зі ШІ не можуть бути визнані суб'єктами права, бо не є особистостями. Також деякі автори зазначають, що визначення правового статусу роботи і юридичної особи практично ідентичні, оскільки правовий статус того й іншого, по суті, є юридичною фікцією [13, 8].

Низка дослідників обґрунтовує аргументи на захист визнання правосуб'єктності роботів та ШІ. Юридична особа є майном, правосуб'єктність якого визнана на законодавчому рівні, тому цілком логічно наділити роботу або ШІ статусом суб'єкта права з тієї причини, що обидва ці явища можуть виступати майном, що володіє через функціональні особливості правосуб'єктністю. До того ж робот-агент володіє «відокремленим майном, відповідає за своїми зобов'язаннями, може від свого імені набувати і здійснювати цивільні права та нести цивільні обов'язки» [14, с. 161].

Є думка, що обидва розглянуті поняття вже достатньою мірою автономні і можуть за допомогою своїх дій набувати низку суб'єктивних прав і юридичних обов'язків [15, с. 78]. Свої слова автори підтверджують необхідністю контролю над діяльністю ШІ, здатного до автономних дій. На цій підставі було висловлено пропозицію про внесення поправок до Декларації прав людини, а також про доповнення її правами та обов'язками роботи. Контролювати це можливо, якщо ШІ та роботи матимуть юридичні обов'язки. Але тут ідеться про обмежену, підконтрольну автономію, що не відповідає правовим якостям суб'єкта права.

На думку Морхата П. М., «правосуб'єктність ШІ має визначатися його можливостями та функціонально-цільовим призначенням, а тому ШІ може існувати в правовому просторі і як об'єкт права, і як електронна особа, наділена повною правосуб'єктністю» [13, с. 5].

Ми глибоко переконані в тому, що ШІ не можна відносити до суб'єктів права. Він є лиш об'єктом права, оскільки є людина-хазяїн, яка його створила і постійно його контролює (оновлює систему, бази даних, операційну систему тощо). І не можна заперечити той факт, що навіть відомі штучні інтелекти нашого часу теж потребують людського втручання, хоч й інколи.

На підтримку вище зазначеного висловлювання зазначимо, що ШІ не може бути суб'єктом права ще й тому, що не володіє правосуб'єктністю, а саме правоздатністю, дієздатністю та деліктоздатністю. Представимо ситуацію – ШІ завдав шкоди людині, моральної чи фізичної через неполад системи. Тут одразу виникає питання що стосується деліктоздатності – хто буде нести відповідальність? Робот? Машина? Розробник? Власник? Яким чином ШІ зможе відшкодувати матеріальні збитки людині (напр. грошову компенсацію)? Відповідь на це питання очевидне! В гру вступає засновник, розробник (людина чи компанія) цього робота.

Слід визнати, що ШІ постійно має контролюватися людиною, власником, користувачем, який, відповідно, і реалізує як суб'єктивні права, так і юридичні обов'язки, вчиняючи правомірні або протиправні вчинки. Таким чином, користувачі або власники набувають низку прав і обов'язків за допомогою розглянутого об'єкта, що володіє ШІ.

Ще один аспект, який розглядають правознавці, – це заподіяння смерті роботами. Зростаюча автоматизація виробничих процесів має сумну статистику: дедалі більше й більше стається випадків загибелі людей, у яких винні роботи. Причина зазначених нещасних випадків – порушення коректного функціонування роботи, його роботи всупереч заданим налаштуванням. Кваліфікація цих подій зазвичай будується на тому, що дана подія – нещасний випадок, про кримінальну відповідальність не йдеться. Автомобільні катастрофи, що сталися через збої в роботі

самокерованих автомобілів, смерті на промислових підприємствах, винуватцями яких стали роботи, підтверджують такий рівень автономії роботизованих систем, за якого виключається контроль над їхнім функціонуванням, виключається, відповідно, і юридична відповідальність їхніх розробників або власників.

Уже сьогодні існує проблема, пов'язана зі встановленням особи, винної у скоєнні правопорушення, та покладенням відповідальності за збій інтелектуальної системи. Сьогодні, якщо загибель людей трапляється з вини збою в роботизованих системах, висновки робляться такі: винною стає особа, що загинула, бо вона не дотримувалася правил техніки безпеки.

А от дослідник Радутний О.Е. вважає, що ШІ є суб'єктом права, кримінального права в тому числі. Автор визнає штучний інтелект як електронну особу, особистість суб'єктом злочину і наголошує на тому, що «така позиція буде доцільною та обґрунтованою лише за умови переопрацювання всієї системи кримінального права поза спокусливого наслідування науковій або політичній моді» [16, с. 114]. Однак, постає питання – яким чином ШІ, робот, машина повинна відбувати покарання у випадку причинення таких дій людині, які покличують за собою настання тяжких наслідків чи взагалі настання смерті? Відбування покарання у колонії, на стадії досудового розслідування перебування у слідчому ізоляторі...? А що на рахунок складу правопорушення, а саме суб'єктивної сторони – вина, умисел тощо. Чи наділений ШІ, роботи, машини такими людськими якостями, щоб відповідати критерію суб'єктивної сторони скоєння злочину? Напевно що ні. На сьогоднішній день дана позиція викликає дуже багато категоричних запитань, на більшість з яких немає відповіді.

Взявши за основу мультимодальний підхід до розуміння правосуб'єктності ШІ, Морхат В.П. здійснив розробку системи юридичної відповідальності за вчинення правопорушень [13, с. 2].

Суб'єкт права також повинен володіти власними правовими інтересами, потребами, правовими устремліннями, домаганнями. Як у випадку зі здібностями до ухвалення правових рішень, системі ШІ для реалізації власних «пра-

вових інтересів» необхідно мати автономну правову волю, яка визначає і формує такі інтереси. Однак наявність правової волі в системі із ШІ не визнається ні законодавцем, ні правовою спільнотою, і механізм її формування не визначено. Щоб утвердити самостійні правові інтереси, потрібне розмежування інтересів таких суб'єктів, як розробник, власник або володар інтелектуальної системи та власних «інтересів» зазначеної системи. Утилітарність мети створення систем з ШІ дає змогу поставити запитання: чи є реальна потреба для юридичної науки і практики здійснювати захист власних правових інтересів ШІ від правових інтересів осіб, що створили їх, що дасть змогу визнати правосуб'єктність систем з ШІ.

Своєю чергою, немає підстав визнавати правосуб'єктність систем з ШІ з позиції їхньої соціально-правової цінності, тому що вони не можуть самостійно визначати і встановлювати соціально-правові цінності.

Ідея визнати систему з ШІ суб'єктом права суперечить таким уявленням про суб'єкт права, як соціально-правова цінність, гідність, автономна правова воля, винність, умисел, а також вступає в протиріччя зі складом правовідносин, складом правопорушення, складом правосуб'єктності та є нікчемною у рамках інституту представництва. При цьому у ШІ відсутні необхідні й достатні ознаки суб'єкта права, зокрема, у нього немає потенційної можливості до самостійного набуття і реалізації суб'єктивних прав та юридичних обов'язків, до несення юридичної відповідальності, самостійного ухвалення правових рішень, у нього немає власних правових інтересів і устремлінь тощо. Навпаки, ідея наділити ШІ правосуб'єктністю може зробити людину заручником власних ідей, залежною від ШІ. Крім того, можливі й прогалини в праві, що дають змогу уникнути юридичної відповідальності винній особі за вчинене нею правопорушення. Вважаємо, що вітчизняне і зарубіжне законодавство сьогодні явно не готове до настільки активного, дуже стрімкого впровадження технологій і систем ШІ в життя людини, в економіку, в юридичну практику без належного правового регулювання. Таким чином, у правовій науці та практиці питання правосуб'єктності та відповідальності ШІ сьогодні залишається відкритим.

ЛІТЕРАТУРА

1. Pratik R. 2021. «Artificial Intelligence: A Rising Star of Mobile Technology» URL: https://blog.intuz.com/artificial-intelligence-a-rising-star-of-mobile-technology/?utm_campaign=AI&utm_medium=Quoraans&utm_source=Quora (дата звернення: 01.03.2023).
2. Lenardon, J. 2017. The regulation of artificial intelligence. Tilburg University.
3. Бисага Ю. М. Штучний інтелект та авторські і суміжні права. *Науковий вісник Ужгородського університету: серія: Право* / голов. ред. Ю. М. Бисага. Ужгород. 2023. Т.2. Вип. 76. С. 299-304.
4. Avdieieva, H.K. «Problems of using artificial intelligence systems in the work of criminal justice bodies», *Materials of a scientific and practical online seminar. The use of artificial intelligence technologies in the fight against crime*. Pravo. Kharkiv. 2020. pp. 6-10.
5. Баранов О.А. Визначення терміну «штучний інтелект». *Інформація і право*. № 1 (44), 2023. С. 32-49.
6. Концепції розвитку штучного інтелекту в Україні схваленого розпо–рядженням Кабінету Міністрів України від 9 вересня 2020 року № 1133 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-2020-%D1%80#Text>.
7. Hallevy G. Liability for Crimes Involving Artificial Intelligence Systems. Dordrecht, Springer, 2015. 262 p.
8. Oren Etzioni – Executive Director (interview) of the Allen Institute for Artificial Intelligence, Washington, a Seattle-based non-profit research organisation. URL: <https://allenai.org>.
9. Радутний О. Е. Штучний ітелект як суб'єкт злочину. *Інформація і право*. №4 (23). 2107. С. 106-115.
10. Technological Convergence, Artificial Intelligence and Human Rights. Recommendation of Parliamentary Assembly of the Council of Europe: [Електронний ресурс]. 2017. № 2102. URL: <https://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/XrefDocDetailsEN.asp?FileID=23726&lang=EN>.
11. European Parliament resolution of 16 February 2017 with recommendations to the Commission on Civil Law Rules on Robotics (2015/2103(INL)) // European Parliament: [сайт]. URL: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-8-2017-0051_EN.html
12. McCarthy J., Minsky M. L., Rochester N., Shannon C. E. A Proposal for the Dartmouth Summer Research Project on Artificial Intelligence. August 31, 1955 AI Magazine. 2006. Vol. 27. № 4. P. 12–14.
13. Morkhat. M. [The question of the personality of the «e-person»]. In: *Yuridicheskie issledovaniya* [Legal Studies], 2018. № 4, pp. 1–8.
14. Solaiman S. M. Legal personality of robots, corporations, idols and chimpanzees: a quest for legitimacy. In: *Artificial Intelligence and Law*, 2017, vol. 25, № 2, pp. 155–179. DOI: 10.1007/s10506-016-9192-3.
15. Bostrom N. Superintelligence: Paths, Dangers, Strategies. Oxford: Oxford University Press, 2014. 390 p.
16. Радутний О.Е. Штучний інтелект як суб'єкт злочину. *Інформація і право*. № 4 (23). 2017. С. 106-115.